Investigating the Position of Qarachurlu Tribe in the Military Conflicts and Political Challenges of the Nader Shah Era

Ali Rahmati[*]
Shokouhossadat Arabihashemi[**]
Soheila Torabi Farsani[***]

Abstract

During the Nader Shah Afshar's reign, despite the all the military and political successes in the foreign arenas, Iran was full of actions and reactions of different tribes and clans in the form of military conflicts and political challenges. One of the tribes that seems to have had a serious and effective presence in the conflicts and challenges of the Nader Shah era was Qarachurlu tribe. Investigating the role and position of this tribe in Iran's military and political developments and the results of it is the main issue of this research. Despite the bold role of this tribe in the Nader's era, no proper research has been done in this field so far. The present study attempts to analyze this role by using the descriptive-analytical method and by searching through historical texts and various documents. The results of various studies show that different clans of this tribe have been active especially in the fight against the Afghans and the Ottomans, and other foreign struggles, as the vanguards of the soldiers of Nader. Besides, Qarachurlu Kurds have always been in favor of Nader Shah in repressing internal insurgencies.

Introduction

The formation of the Afsharid government, following the anarchy caused by the fall of the Safavid dynasty, is considered one of the most important developments in the history of Iran. As a result of Nader Shah Afshar's rise to power, Iran regained its unity and was able to maintain its cohesion and integrity. Different tribes[*], especially the tribes living in Khorasan, were Nader Shah's main partisans to achieving various internal and external successes.

One of these tribes which played a significant role in the political and military developments of the Nader's era was Qarachurlu tribe and its various related clans[†]. This tribe was settled in the

[*] Ph.D. Student, Department of History, Najafabad Branch, Islamic Azad University, Najafabad, Iran, Ali.rahmati900@gmail.com

[**] Assistant Professor, Department of History, Najafabad Branch, Islamic Azad University, Najafabad, Iran, (Corresponding Author). shokouharabi@gmail.com

[***] Associate Professor, Department of History, Najafabad Branch, Islamic Azad University, Najafabad, Iran, tfarsani@yahoo.com

[*]. Tribe: The tribe in the Iranian nomadic society is a political union consisting of several Tireh-Ashayer (Several families with kinship affiliations) and nomadic clans that, based on kinship affiliations or at a specific time, they unite according to political and social interests, and necessities and form a tribe. The tribes usually had their own territory and tribal territory and were run under the leadership and personal management of either the Ilkhan or the Il-Bagi (Aashti, 1987, p. 14-13).

[†]. Clan: The clan in the Iranian nomadic community is a social-political unit consisting of several Tireh-Ashayer and in the hierarchy of tribal categories, it is the most important and distinct category. In the social hierarchy of Iranian nomads, most of the clans are located between the tribe and the Tireh-Ashayer, but there are also clans that are not affiliated with any tribe and are called independent clans. The clan is a social-political organization with a classification structure. They may be sedentary, complete nomadic, or semi-nomadic and a clan. It doesn't matter if the clan is nomadic or sedentary, it is still considered a clan. The clan is the smaller subset of a tribe,

foothills of the Aladagh Mountains of Khorasan. Following the developments of the last years of the Safavid rule and in the early years of Nader's movement, they first opposed him but due to the provisions that Nader had considered in dealing with the tribes and clans, they soon became one of his main allies. The main issue of this research was to analyze the role of this tribe and the efforts of its leaders in the developments of the Nader's era.

Material & Methods

There has been no independent and comprehensive research done on the role of Qarachurlu tribe in the developments of this period of Iran's history. Sources of the Nader Shah's era, including *Aalam Araye Naderi* written by Mohammad Kazem Marvi, *Jahangushaye Nader* by Mirza Mehdi Khan Astarabadi, as well as new studies, including the first volume of the book *Harekate Tarikhi Kurd Be Khorasan* (the Historical Movements of Kurds to Khorasan) by Kalimollah Tavahodi, and *Ilhaa Va Tayefehaye Ashayeri Khorasan* (Khorasan nomadic tribes and clans) by Sayyid Ali Mirnia have generally considered the role of Kurds of Khorasan in the military-political developments of the Naderi's era. However, no research has been done specifically on the political and military efforts of this tribe in the military and political conflicts of the period. The present study aimed to analyze this role by examining the main sources and new research, especially the use of various documents, including orders, deeds, and historical correspondence.

Discussion of Results & Conclusions

An examination of the collection of sources, studies, and historical documents of the Afsharid era showed that numerous tribes and clans of Khorasan have played an essential role in the formation and then consolidation of the Afsharid government. Among these tribes and clans, Qarachurlu tribe, as one of the five Kurdish tribes of Khorasan, was one of the main allies of Nader Shah. They have always been in the vanguard of his wars and campaigns with the Ottomans, India, and the Caucasus. The Kurds of Qarachurlu have been active in defeating Malek Mahmood Sistani in Mashhad, Abdali Afghans in Herat, Nader's quadruple battles with Ashraf Afghan, the triple wars with the Ottomans, as well as in Nader's campaign to India and Dagestan with thousands of their troops.

Additionally, Qarachurlu tribe played a key role in the suppression of Mohammad Taqi Khan Shirazi in Fars, the Lezgins in Dagestan, and Pir Mohammad Khan in Baluchistan. Najaf Sultan, Mohammad Khan, Mohammad Reza Khan, Aghasi Beyg, Shahbaz Beyg, Ahmad Khan, Salim Beyg, Pahlevan Beyg, Ali Reza Beyg, Ali-Qoli Beyg, and Imam-Qoli Beyg were among the most important Nader officials and allies of Qarachurlu tribe. Nader, in response to the cooperation of Qarachurlu tribe, gave the government of areas such as Darband in Caucasus to Najaf Sultan Qarachurlu, the authorization of Arabia to Mohammad Khan Qarachurlu, the solicitor of the tribe to Hassan Beyg Qarachurlu, Esik-aqasi of Divan to Ali Reza Beyg Sarvarlo, Beylerbey of Shirvan to Ali-Qoli Khan Sarvarloo, and the Fars rule to Ahmad Sultan Kargarlu, one of the elders of this tribe. Today, groups of Kurds from Qarachurlu tribe are present in areas such as Georgia and Azerbaijan that have been settled as

---

which is often closely related to each other and has a common ancestor for several generations (Takmil Homayoun & Bloukbashi, 2009, p. 15-8).

a result of Nader's policies.

Keywords

Afsharids, Qarachurlu Tribe, Military Conflicts and Challenges, Kurds, Nader Shah.

References

Books and Articles:

1. Aashti, N. (1987). *Sakhtar sazman Ilat va shiveh- i maeishate ashayere Azerbaijane-gharbi*. Urmia: Anzali Publication.
2. Afsharian K. Z., & Aaronoua M. R. (1978). *Dolat-e Nader Shah Afshar*. Translated by Amin Hamid, Tehran: Shabgir Publications.
3. Alizadeh, A. (Ed.) (2004). *Golestan-e Eram*. Tehran: Qoqnoos Publication.
4. Astarabadi, M. M. (1989). *Jahangusha-i Naderi*. Tehran: Donyaye Ketab.
5. Avery, P., Hambly, G., & Melville, C. (2012). *The Cambridge History of Iran*. Tehran: Mahtab Publication.
6. Bamdad, M. (1992). *Sharh-e Hal Rojjale Iran dar Ghoroune 12, 13, va 14 Hijri*. Tehran: Zevar Publication.
7. Borhan, T. (Ed.) (1994). *Matla ul-Shams*. Tehran: Afshar Foundation.
8. Curzon, G. N. (1994). *Persia and the Persian Question.* Translated by Vahid Mazandarani, Tehran: Elmi Farhangi Publication.
9. Ghoddoosi, M. H. (1960). *Nadernameh*. Mashhad: Mashhad Printing House.
10. *Hadith- Nadershahi* (n.d.) Edited by Reza Shaebani. Tehran: Daneshgahe Meli Iran.
11. Lockhart, L. (1978). *The History of Nader Shah*. Translated by Moshafegh Hamedani, Tehran: Amirkabir Publication.
12. Lockhart, L. (1985). *The Fall of the Safavid Dynasty and the Afghan Occupation of Persia*. Translated by Mostafa Gholi Emad, Tehran: Morvarid Publication.
13. Malcolm, S. J. (1983). *The History of Persia*. Translated by Mirza Esmaeel Heyrat, Mashhad: Farhangsara Publication.
14. Mirnia, S. A. (1990). *Ilha va Tayefehaye Ashayeri Khorasan*. Mashhad: Nasle Danesh Publication.
15. Motavalli Haghighi, Y. (2008). *Khorasane Shomali*, Mashhad: Ahangeghalam Publication.
16. Motavalli Haghighi, Y. (2011). Reflections on the causes and manner of migration of Kurds to Khorasan. *Monthly Journal of Mahabad* (*Magiran*), 11, 124.
17. Pigulevskaya, N. V. et al. (1974). *History of Iran, from Ancient Periods to the Eighteenth Century.* Translated by Karim Keshavarz. Tehran: Payam Publication.
18. Rahmati, A. (2015). *Farhange Ghowmi va Joghraphyi Shahrha va Abadihaye Khorasane Shomali*. Bojnourd: Bijanyurd.
19. Rahmati, A. (2017a). *Barrasi va Shenakhte Ilat va Tavayef Tat, Turk, Turkmen va Motafarghe dar Khorasane Shomali*. Bojnurd: Bijanyurd.
20. Rahmati, A. (2017b). *Barrasi va Shenakhte Ilat va Tavayef Kurd dar Khorasane Shomali.* Bojnurd: Bijanyurd.
21. Riahi, M. A. (Ed.) (1990). *Aalam Araye Naderi*. Tehran: Elm Publication.
22. Roshani Zafaranloo, Gh. (2002). *Tavayefe Kurde Khorasan*. Ghazvin: Hadise Emruz.
23. Shaebani, R. (1990). *Tarikh Ejtemaei Iran dar Asre Afsharyeh.* Tehran: Novin Publication.
24. Shamim, A. A. (1994). *Az Nader ta Kodetaye Reza Khan Mirpanj*. Tehran: Modabber Publication.

25. Tavahodi, K. (1992). *Harkat Tarikhi Kurd be Khorasan dar Defa az Esteghlale Iran.* Mashhad: Ferdowsi University of Mashhad Press.
26. Tavahodi, K. (2005). *Nader-e Sahebgharan***.** Sanandaj**:** Zhiar Publication.
27. Takmil Homayoun, N., & Bloukbashi, A. (2009). Tribal and Nomadic Historiography. *Journal of History and Geography Book of the Month*, 142.
28. Yate Charles, E. (1986). *Khorasan and Sistan*. Translated by Ghodratollah Roshani and Mehrdad Rahbari. Tehran: Yazdan Publication.

Thesis

29. Rahmati, A. (2000). *The Role of Bojnourd Tribes and Clans in Defending Iran's Independence*. Mater Thesis in History, Islamic Azad University, Central Tehran Branch.

Manuscript

30. Qarachurlu, Kh. Kh. (1989). *Ile Man Qarachurlu*. (n.p.). Personal Library of Khanlar Khan Qarachurlu.

Documents

31. Document 1, 1111 AH, Personal library of Ali Rahmati.
32. Document 2, 1147 AH, Personal library of Ali Rahmati.

Latin Sources

33. d'Allemagne, H. R. (1911). *Du Khorassan au pays des Backhtiaris Trois mois de voyage en perse*. Paris: Hachette.
34. Fraser, J. B. (1825). *Narrative of a Journey into Khorassan in the year 1821 and 1822*. London.

فصل‌نامه پژوهش‌های تاریخی (نوع مقاله: پژوهشی)
معاونت پژوهش و فناوری دانشگاه اصفهان
سال پنجاه و پنجم، دوره جدید، سال یازدهم
شماره چهارم (پیاپی ٤٤)، زمستان ١٣٩٨، صص ١٧- ٣٦
تاریخ وصول: ١٣٩٨/٤/٢٠ ، تاریخ پذیرش: ١٣٩٩/٢/٧
doi: 10.22108/JHR.2020.117863.1758

بررسی جایگاه ایل قراچورلو در درگیری‌های نظامی و چالش‌های سیاسی عصر نادرشاه

علی رحمتی * - شکوه‌السادات اعرابی هاشمی **- سهیلا ترابی فارسانی***

چکیده

دوران حکومت نادرشاه افشار، در عرصه‌های خارجی، با موفقیت‌های نظامی و سیاسی همراه بود؛ اما در درون کشور، این دوران مملو از کنش‌ها و واکنش‌های ایلات و طوایف مختلف، در قالب درگیری‌های نظامی و چالش‌های سیاسی بود.

ایل قراچورلو یکی از ایلاتی است که به نظر می‌رسد در درگیری‌ها و چالش‌های عصر نادر، حضوری جدی و اثرگذار داشته است. بررسی نقش و جایگاه این ایل در تحولات نظامی و سیاسی ایران و نتایج منتج از آن، مسئلهٔ اصلی این پژوهش است. این ایل که از ایلات نیرومند کُرد خراسان شمرده می‌شد، با مجموعهٔ کوشش‌های رهبران خود، موفق شد برخی از معادلات سیاسی و نظامی را در مخالفت و سپس در موافقت با حکومت نادرشاه به هم ریزد؛ درنهایت نیز، در لشکرکشی‌های نادر، ایل قراچورلو به یکی از متحدان اصلی او تبدیل شد.

باوجود نقش پررنگ این ایل در تحولات عصر نادری، شاید تاکنون در این باره پژوهشی درخور انجام نگرفته است. در پژوهش حاضر تلاش می‌شود با استفاده از روش توصیفی‌تحلیلی و با جست‌وجو در متون تاریخی و اسناد گوناگون، این نقش بررسی و تحلیل شود. نتیجهٔ بررسی‌های گوناگون در این باره، نشان می‌دهد طوایف مختلف وابسته به این ایل در مقام پیش‌قراولان سپاه نادر، به‌ویژه در نبرد با افغان‌ها و عثمانی‌ها و سایر نبردهای خارجی، حضوری فعال داشته‌اند؛ علاوه بر این، کردهای قراچورلو در سرکوبی شورش‌های داخلی همواره در کنار حکومت نادرشاه بوده‌اند.

واژه‌های کلیدی: افشار، ایل قراچورلو، درگیری‌های نظامی و چالش‌ها، کردها، نادرشاه.

*دانشجوی دکترای تاریخ ایران بعد از اسلام، گروه تاریخ، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران. Ali.rahmati900@mail.com
** استادیار، گروه تاریخ، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران (نویسنده مسئول). shokouharabi@gmail.com
*** دانشیار، گروه تاریخ، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران.
tfarasni@yahoo.com
Copyright © 2020, University of Isfahan. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (http://creativecommons.org/licenses/BY-NC-ND/4.0/), which permits others to download this work and share it with others as long as they credit it, but they cannot change it in any way or use it commercially.

مقدمه

تشکیل دولت افشار، به‌دنبال هرج و مرج‌های ناشی از سقوط سلسلهٔ صفویه، از تحولات مهم تاریخ ایران شمرده می‌شود. در نتیجهٔ قدرت‌یابی نادرشاه افشار، ایران دوباره اتحاد خود را به دست آورد و انسجام و یکپارچگی خود را حفظ کرد. ایلات مختلف و به‌ویژه ایلات ساکن در خراسان، بازوی اصلی نادرشاه در به دست آوردن موفقیت‌های مختلف داخلی و خارجی بودند.

ایل[1] قراچورلو و طوایف[2] مختلف وابسته به آن از ایلاتی بود که در تحولات سیاسی و نظامی عصر نادری نقش بسزایی داشت. به‌دنبال تحولات سال‌های پایانی حکومت صفویه، قراچورلوها در گسترهٔ کوهپایه‌های آلاداغ خراسان مستقر شدند. در سال‌های ابتدایی حرکت نادر، نخست مخالفت‌هایی با او کردند؛ اما باتوجه به تمهیداتی که نادر در تعامل با ایلات و طوایف اندیشیده بود، به‌زودی به یکی از متحدان اصلی او تبدیل شدند. در پژوهش حاضر، مسئلهٔ اصلی این است که نقش و جایگاه این ایل و کوشش رهبران آن در تحولات عصر نادری تجزیه و تحلیل شود.

شاید تاکنون دربارهٔ نقش ایل قراچورلو در تحولات این دوره از تاریخ ایران، پژوهشی مستقل و همه‌سویه صورت نگرفته باشد. منابع عصر نادری ازجمله *عالم‌آرای نادری* اثر محمدکاظم مروی، *جهانگشای نادری* نوشتهٔ میرزامهدی‌خان استرآبادی و نیز پژوهش‌های جدید و از آن میان، جلد نخست کتاب حرکت *تاریخی کرد به خراسان در دفاع از استقلال ایران* اثر کلیم‌الله توحدی و کتاب *ایل‌ها و طایفه‌های عشایری خراسان* تألیف سیدعلی میرنیا، به‌صورت کلی به نقش کُردهای خراسان در تحولات سیاسی‌نظامی عصر نادری توجه کرده‌اند؛ با این حال، تاکنون پژوهشی انجام نشده است که به صورت اختصاصی، کوشش‌های سیاسی و نظامی این ایل را در درگیری‌های نظامی و سیاسی آن دوره نمایان کند. در پژوهش حاضر کوشش می‌شود با بررسی منابع اصلی و پژوهش‌های جدید و به‌ویژه با استفاده از اسناد گوناگون، شامل فرمان‌ها و قباله‌ها و مکاتبه‌های تاریخی، این نقش بررسی و تحلیل شود.

ایل قراچورلو از کردستان تا استقرار در خراسان

ایل قراچورلو از ایلات مهم و معتبر کُرد در خراسان است. در خراسان، این ایل پس از ایلات زعفرانلو و شادلو و کیوانلو اهمیت فراوانی دارد (رحمتی، ۱۳۹٦: ۲۳۹/۲). در منابع تاریخی، سرزمین آنها را شمال دیاربکر، واقع در شرق دریاچه وان، ذکر کرده‌اند. قلعهٔ قره‌چولان از قلعه‌های معتبر آنها بوده است (قدوسی، ۱۳۳۹: ۹۱). محمدکاظم از حضور سیصدسالهٔ آنها در خراسان خبر می‌دهد (مروی، ۱۳٦۹: ۱۰۷/۱).

باتوجه به منابع و اسناد تاریخی عصر صفویه و افشاریه، تاریخ حضور آنها در خراسان به عصر صفویه باز می‌گردد. طایفهٔ مامیانلو را که زیرمجموعهٔ ایل قراچورلو بود (توحدی، ۱۳۸٤: ۲۰٦)، شاه اسماعیل اول در سال ۹۱٦ق/۱۵۱۰م به خراسان کوچاند و در شهرهای مرو و درگز اسکان داد تا او را در جنگ با شیبک‌خان ازبک یاری کنند (میرنیا، ۱۳٦۹: ۱۳۵؛ رحمتی، ۱۳۹٦: ۲۳۹/۲). در سال ۹۱٦ق، با حمایت طوایف کرد و دیگر طوایف ایرانی، خان ازبک شکست خورد و به قتل رسید. این امر باعث شد حملات ازبکان به خراسان تا مدتی متوقف شود (متولی حقیقی، ۱۳۸۷: ۱۳۳).

در سال ۹۲۰ق/۱۵۱٤م، به‌دنبال پیروزی عثمانی‌ها در جنگ چالدران و تصرف مناطق کردنشین، ایلات چمشگزک (Chameshgazak) و شادلو و قراچورلو که در این جنگ از صفویه حمایت کرده بودند، در اثر

رفتارهای بی‌رحمانهٔ عثمانی‌ها، به مهاجرت به مناطق داخلی ایران ناگزیر شدند. گروه‌های بسیاری از این کردها در مناطقی از آذربایجان، اطراف ارومیه، سلطانیه و همدان مستقر شدند. آنها به‌اتفاق سایر طوایف کُرد کوچانیده‌شده به داخل ایران ازجمله کُردهای سیاه‌منصوری، پازوکی، مکری و مانفلکی مجتمع بزرگی را تشکیل دادند (روشنی زعفرانلو، ۱۳۸۱: ۱٤٥) و به کردهای چمشگزک معروف شدند (متولی حقیقی، ۱۳۹۰: ٤۳).

کوچ دوم قراچورلوها به شمال خراسان، در دههٔ نخست سدهٔ یازدهم قمری/شانزدهم میلادی بود که شاه عباس چهل‌هزار خانوار کُرد را از مرزهای غربی به این ناحیه کوچاند (D'ALLEMAGNE,1911: 54-55)؛ سپس آنها را در نواحی مرزی شمال خراسان، موسوم به درهٔ آخال، اسکان داده شدند (بیت، ۱۳٦٥: ۳۳۹). کرزن دربارهٔ اقدام شاه عباس اول در کوچاندن کردها به خراسان چنین نوشته است: «از مشخصات آن پادشاه بزرگ [شاه عباس اول] این بود که وقتی دید ایرانیان مقیم این ایالت [خراسان] نمی‌توانند در جلوی مهاجمین ایستادگی کنند، برای حفاظت مرزهای مملکت و پادگان مرزی [گروهی از کردها را] به ناحیه خراسان کوچ داد و در نواحی مرزی کوهستانی مستقر کرد و با این اقدام مدبرانه، دو مقصود حاصل شد: اول آنکه موقعیت خود را در سمت شرق مملکت مستحکم کرد؛ دوم آنکه از عدم امنیت که در اثر خصومت و نزاع بین قبایل کرد در سمت مغرب روی می‌داد تا حدودی جلوگیری به عمل آورد» (کرزن، ۱۳۷۳: ۱/۹۷و۹۸).

شاه عباس اول صفوی به پشتیبانی ایلات و طوایف کُرد، خراسان را از وجود عبدالمؤمن‌خان نجات داد (لکهارت، ۱۳٦٤: ۱۲) و شهرهای هرات، مرو، مهنه، چهچهه، باورد، نسا و غیره را که در خط آخال قرار داشتند، از تصرف ازبکان خارج کرد (متولی حقیقی، ۱۳۸۷: ٦۹).

حضور کُردها در درهٔ آخال، تاحد چشمگیری باعث فروکش‌کردن حملات ازبکان شد؛ اما در اواخر عصر صفوی و به‌ویژه در دوران سلطنت شاه سلطان حسین، به علت ضعف دولت صفویه، امور کشور مختل شد و حملات ازبکان و ترکمنان اورگنجی و بخارایی به خراسان شدت گرفت (اعتمادالسلطنه، ۱۳۷۳: ۱۵۷/۱) که در اثر آن، کُردهای آخال‌نشین در امان نبودند (متولی حقیقی، ۱۳۸۷: ۱۳۵). بنا به نوشتهٔ اعتمادالسلطنه، کردهای آخال‌نشین: «روی به کوه و معقل‌های سخت گذاشتند و تمام چهل‌هزار خانواده اکراد چمشگزک را که زعفرانلو و شادلو و کاوانلو و عمارلو و قراچورلو باشند، در یورت‌های قوچان و شیروان و بجنورد و مضافات ساکن شدند» (اعتمادالسلطنه، ۱۳۷۳: ۱۵۷/۱).

در چنین وضعیتی، طوایف بیست‌وهشت‌گانهٔ[۳] ایل قراچورلو در دشت‌های سملقان، مانه، گرمخان، شوقان، میانکوه، کسبایر، بجنورد و قوشخانه مستقر شدند که این مکان‌ها محل سکونت اقوام گرایلی بودند (رحمتی، ۱۳۹٦: ۲٤۰/۲؛ پیوست: سند شماره۱).

تعداد کُردها و قدرت آنها در شمال خراسان چنان مهم شد که در دوره‌ای طولانی، از اواخر صفویه و دورهٔ نادری و...، بسیاری از جهانگردان و برخی از نویسندگان ایران شمال خراسان کنونی، یعنی قوچان و شیروان و بجنورد را کردستان یا کردستان شمال شرقی نام نهادند (FRASER, 1825: 42-44).

ایل قراچورلو از سقوط اصفهان تا ظهور نادرقلی افشار (۱۱۳۵تا۱۱۳۹ق/۱۷۲۲تا۱۷۲٦م)

با حملهٔ افغان‌ها به اصفهان و سقوط سلطنت شاه سلطان حسین صفوی در سال ۱۱۳۵ق/۱۷۲۲م، فرزند

او پس از فرار از اصفهان، با نام شاه تهماسب دوم مدعی سلطنت ایران شد. شاه تهماسب در سال ۱۱۳۹ق/۱۷۲٦م، به‌منظور جمع‌آوری سپاه، روانهٔ شرق ایران شد و پس از گردآوری نیروهایی از گیلان و مازندران و استرآباد، روی به جانب خراسان نهاد (مروی، ۱۳٦۹: ٦٦/۱). در استرآباد فتحعلی‌خان قاجار با نیروی خود به او پیوست و به مقام سپهسالاری سپاه رسید (متولی حقیقی، ۱۳۸۷: ۱۳۷).

حسنعلی‌بیگ معیرالممالک نیز از استرآباد به خراسان آمد و با کُردها در خبوشان و با نادر در ابیورد تماس گرفت و پیام‌های شاه تهماسب را به آنها ابلاغ کرد (توحدی، ۱۳۸٤: ۲۷۳). شاه تهماسب هنگام ورود به بجنورد و گرمخان با استقبال نجف‌قلی خان شادلو و نجف‌سلطان قراچورلو روبه‌رو شد. این خان‌های کُرد با نیروهای خود به او پیوستند (رحمتی، ۱۳۷۹: ۷۲).

براساس گزارش استرآبادی: «کردهای شادلو و قراچورلو در سپاه شاه تهماسب به مردان شمشیر و بهادران صف‌شکن معروف بودند» (استرآبادی، ۱۳٦۸: ۹٤). حضور چشمگیر این گروه در سپاه تهماسب، باعث حسادت فتحعلی‌خان شد و او از حضور کُردها نگران شد (اوری، ۱۳۹۱: ٤٥/۷و٤٦). این حسادت و نگرانی به قتل نجف‌قلی‌خان شادلو، خان ایل شادلو، منجر شد و این‌گونه، کُردها از آن زمان به شاه تهماسب بدبین شدند (بامداد، ۱۳۷۱: ۲۸۰/٦).

با ظهور نادر و رقابت او با فتحعلی‌خان، کُردها به‌سوی نادر متمایل شدند. این امر درنهایت، موجب تقویت نادر شد و به سود او تمام شد. نادر با درایتی که داشت، از این رقابت‌ها به‌نفع خود بهره‌برداری کرد. او از کُردهای شادلو و قراچورلو دلجویی کرد. کُردها و از آن میان نجف‌سلطان قراچورلو، در سلطهٔ نادر بر مشهد نقش اساسی داشتند. به دنبال این پیروزی بود که تهماسب «منصب حاکم خراسان» را به نادر داد (قدوسی، ۱۳۳۹: ۸۳). نادر پس از شکست ملک‌محمود و تسلیم‌شدن او، فتحعلی‌خان را در مشهد به قتل رساند (توحدی، ۱۳۸٤: ۲۸٤و۲۸۵).

براساس نوشتهٔ لکهارت: «شاه تهماسب دوم... نام خود را بر روی نادر گذاشت: تهماسب‌قلی‌خان، یعنی چاکر تهماسب و این در عرف پادشاهان، مرحمت بزرگی بود؛ علاوه بر آن حدود سیصد نفر از سران سپاه او نیز خلعت‌های گران‌بها گرفتند» (لکهارت، ۱۳۵۷: ۳۵۷).

در جنگ اول نادر با افغان‌های ابدالی، در اواخر سال ۱۱٤۰ق/۱۷۲۸م و به سرداری الله‌یارخان افغان، احمدخان کُرد مروی در میسرهٔ سپاه ایران قرار داشت و در میمنهٔ سپاه، یک‌هزار نفر از کُردهای قراچورلو حضور داشتند (مروی، ۱۳٦۹: ۸٦/۱). توجه‌نکردن شاه تهماسب و نادر به خدمات نجف‌سلطان قراچورلو و ایل او که در جنگ‌های مشهد و هرات در رکاب آنها جنگیده بودند، باعث رنجیده‌خاطرشدن آنها شد. به همین علت، نجف‌سلطان به میان ایل خود در گرمخان بازگشت و با نادر بنای مخالفت گذاشت. نادر برادرش، ابراهیم‌خان را برای سرکوبی نجف سلطان فرستاد. قراچورلوها به ابراهیم‌خان حمله کردند و او را شکست دادند و بیش از یک‌هزار تن از سربازان او را کشتند. در چنین موقعیتی ابراهیم‌خان مجبور شد به قلعهٔ یوزباشی پناهنده شود (قدوسی، ۱۳۳۹: ۹۱و۹۲).

نادر به‌محض اطلاع از شکست برادر، به کمک او شتافت (مروی، ۱۳٦۹: ۱۰۳/۱تا۱۰۸) و با کمک‌گرفتن از قشون مروی که در قوشخانه مشغول جنگ با کُردهای رشوانلو بودند و همچنین، با همراهی اردوی شاه تهماسب که در شیروان مستقر بودند، به جنگ قراچورلوها رفت. نادر پس از جنگی سخت آنها را شکست داد و نجف‌سلطان مجبور به تسلیم شد (مروی، ۱۳٦۹: ۱۰۸/۱).

براساس نوشتهٔ مروی، وقتی نادر از نجف‌سلطان علت طغیانش را پرسید، او در پاسخ نادر گفت: «در کل ممالک ایران اشتهار تمام دارد که [دشمنان] سفر و حضر همیشه از ضرب و شمشیر جماعت قراچورلو در رعب و وحشت بوده‌اند... در آن موقع که کسی با تو [نبود] تو را یاری رسانیدیم از تو انتظار داشتیم مانند سایر سرداران و سران طوایف که به هر یک مقام و منصب دادی، به ما هم التفاتی می‌کردی. شما همه را مورد توجه قرار دادی جز ما که در نزد طایفه خود خجل و شرمنده شدیم. نادر از این حقیقت‌گویی آنها خوشش آمد و مورد بخشش قرار داد» (مروی، ۱۳٦۹: ۱۰۸/۱تا۱۱۰).

در نتیجهٔ این جنگ، نادر موفق شد طوایف قراچورلو را با خود متحد کند و هزاران نیروی رزمی آنها را به سپاه خود محلق کند (مروی، ۱۳٦۹: ۱۰۸/۱؛ استرآبادی، ۱۳٦۸: ۱۱۲). نادر برای رونق‌دادن مشهد، دوهزار خانوار را از طایفهٔ بیزکی (پازوکی)، یکی از طوایف قراچورلو، به مشهد کوچاند و آنها را در بلوکات تبادکان، اخلمد، رادکان و بالا ولایت اسکان داد (رحمتی، ۱۳۹٦: ۲۳۹/۲تا۲٤٥).

اتحاد قراچورلوها با نادرقلی افشار (۱۱۳۹تا۱۱٦۰ق/۱۷۲٦تا۱۷٤۷م)

همان گونه که پیش‌تر به آن اشاره شد، در رسیدن نادر به سپهسالاری و فرمانروایی خراسان، نجف‌سلطان قراچورلو و ایلش از حامیان اصلی او بودند. نجف‌سلطان پس از درگیری‌های نخستین و سپس دلجویی نادر از او، با دوهزار تن از سپاهش به نادر پیوست و پس از نشان‌دادن لیاقت‌های خود، به مقام امیرالامرایی ایل قراچورلو منصوب شد. آقاسی بیگ معروف به رستم، ساروخان تاشکانلو (داشکانلو)، اماموردی خان سرورلو، علی رضاقلی‌بیگ سرورلو، سردار محمدعلی خان سرورلو، شهبازبیگ قراچورلو، الیاس‌بیگ مامیانلو، پهلوان بیگ مامیانلو و سلیم‌بیگ مامیانلو از دیگر سرداران قراچورلو بودند که به نادر ملحق شدند (رحمتی، ۱۳۹٦: ۲۳۹/۲تا۲٦٥).

در سال ۱۱٤۱ق/۱۷۲۹م، نادر در دومین لشکرکشی به هرات، با بیست‌هزار نفر از سپاهیان کُرد و تُرک و دیگر ایلات خراسانی به‌سوی هرات حرکت کرد. مروی در کتاب خود، بارها از نقش سرداران و طوایف ایل قراچورلو در این قشون‌کشی خبر می‌دهد (مروی، ۱۳٦۹: ۹۳/۱). کوشش‌های ایلات خراسان، ازجمله ایل قراچورلو، به سقوط هرات و تسلیم‌شدن الله‌یارخان و عقد قرارداد مصالحه با نادر منجر شد (لکهارت، ۱۳٥۷: ٤۷).

در سال ۱۱٤۲ق/۱۷۳۰م، در جنگ نخست نادر با اشرف افغان در مهماندوست در نزدیکی دامغان، قراچورلوها جزو پیش‌قراولان سپاه ایران بودند. پس از پیروزی ایرانیان، نادر از امرا و خوانین قراچورلو ازجمله نجف‌سلطان، محمدخان، احمدسلطان، محمدبیگ، سلیم بیگ و پهلوان قلی‌بیگ دلجویی کرد. نادر پس از آن، محمدبیگ مروی و نجف‌سلطان قراچورلو را مأمور تعقیب افغان‌ها کرد. در جنگ دوم سپاه ایران با اشرف افغان که در حوالی خوار ورامین[٤] روی داد، افغان‌ها شکست سختی خوردند (مروی، ۱۳٦۹: ۱۱۲/۱و۱۱۳).

پس از شکست افغان‌ها، نادر محمدبیگ و نجف‌سلطان را که پیشاپیش سپاه او حرکت می‌کردند، راهی اصفهان کرد. قدوسی در این باره می‌نویسد: «هنگام ورود اشرف به مورچه‌خورت، نادر تا این قصبه بیش از ۱۲ کیلومتر فاصله نداشت، ابتدا فوجی از اکراد قراچورلو را مأمور حملهٔ مقدمهٔ نیروی افغان نمود» (قدوسی، ۱۳۳۹: ۱۰۱). در تعقیب و شکست

افغان‌ها در نزدیکی شیراز نیز، قراچورلوها به ریاست نجف‌سلطان از خود رشادت فراوانی نشان دادند؛ تا آنجا که بسیاری از افغان‌ها را به اسارت گرفتند (توحدی، ۱۳۷۱: ۹۷/۱).

استرآبادی در شرح این نبرد می‌نویسد: «از اتفاقات حسنهٔ اکراد قراچورلو که مقدمةالجیش ساخته از موکب نصرت کیش نیم فرسخی همه‌جا در پیش بودند. در سرپل فسا از عقب افغان رسیده اشرف، اول از رودخانه عبور و پیرمحمدخان مشهور به میاچو که پیرو مرشد محمود و اشرف و در میان افغان صاحب عز و شرف بود، با جمعی از سربازان و فداییان افغان قراولان [قراچورلو] را به جنگ مشغول ساخته که افاغنه جمعی از پل بگذرند. با وجود آن، افاغنه از بیم جان متهاجم، جمعی از غلبه خوف در آب غرق گشته، متاع هستی را به باد فنا داده، دوسه هزار نفر از اطفال خردسال و شیرخواره با بسیاری از زنان در آن ظلمت لیل که روزنامه «یَوْمَ یَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِیهِ و وَأُمِّهِ وَأَبِیهِوَصَاحِبَتِه وَ اَبِیه» انداخته، راه نورد طریق ابن‌المفر گردیدند و قراولان سرو زنده و اخترمه بسیار به دست آورند» (استرآبادی، ۱۳٦۸: ۱٤۹و۱۵۰).

نادر پس از تمام‌کردن کار اشرف، از شیراز عازم اصفهان شد و پس از چندی، در سال ۱۱٤۳ق/۱۷۳۰م، با سپاه خود که به طور عمده خراسانی بودند، به‌سوی غرب شتافت. در جنگی که بین سپاه نادر و عثمانی در دشت ملایر روی داد، علی قلی‌بیگ سرورلو و محمدبیگ مروی، از امرای قراچورلو، در میمنه و میسرهٔ ارتش ایران قرار داشتند (مروی، ۱۳٦۹: ۱۳۰/۱؛ استرآبادی، ۱۳٦۸: ۱٦۲).

این جنگ به شکست عثمانی‌ها و تصرف همدان منجر شد. نادر پس از پیروزی، سلیم‌بیگ مروی و نجف‌سلطان قراچورلو را مأمور قراولی ارتش ایران کرد. آنها پس از مصاف با عثمانی‌ها، ۵۰۰ نفر از آنها را کشتند و ۲۲ نفر را اسیر کردند و نزد نادر آوردند. در سومین جنگ نادر با سپاه ترک به سرداری تیمورپاشا، نادر با فوجی از کُردهای قراچورلو به بالای تپه‌ای رفت تا جنگ سپاهیان را زیر نظر داشته باشد. در این جنگ، سردار ترک کشته شد و در ۲۷محرم۱۱٤۳ق/۱۷۳۰م تبریز به دست ایرانیان افتاد (مروی، ۱۳٦۹: ۱٤۹/۱و۱۵۰).

رسیدن خبر طغیان ابدالی‌ها در هرات، نقشهٔ نادر را در غرب ایران به‌کلی به هم زد و او به‌ناچار، باعجله از راه قزوین و تهران عازم خراسان شد (مروی، ۱۳٦۹: ۱٦۹/۱). نادر به پشتیبانی ایلات خراسان، ازجمله طوایف ایل قراچورلو، موفق شد به هرات لشکرکشی کند. در این باره، محمدکاظم می‌نویسد: «سرکردگان و خوانین خراسان را با لشکرهای بسیار به رکاب ظفر انتساب احضار فرمود، سی‌وشش‌هزار نفر غازیان و بهادران افشار و اکراد مروی و قراچورلو و قاجار و بیات و بغایری و قرائی و اعراب و غیره در حرکت آمد. چون دریای در جوش‌وخروش به عزم قلع‌وقمع و تسخیر دارالسلطنه هرات روانه گردید» (مروی، ۱۳٦۹: ۱٤۲/۱و۱٤۳).

پس از آن، نادر محمدبیگ مروی مامویی را با فوجی از غازیان روانهٔ قائنات کرد (مروی، ۱۳٦۹: ۱٦۹/۱) و نجف‌سلطان قراچورلو را مأمور پیش‌قراولی ارتش ایران در هرات کرد. استرآبادی دربارهٔ کوشش‌های کردهای قراچورلو در این نبرد نوشته است: «اکراد قراچورلو که به قراولی لشکر و قراولی طلیعه نصرت اثر مأمور بودند، به مقدمهٔ تلافی و شاهد مشکینی کلاله تیغ و سنان پیمانه عمر دلیران ساقی گشته، اول کار را چون آخر کار بد مستان ساختند و به یک گردش میدان، سرخصمین از باده ناب آب شمشیر تابناک گرم شده، چهارصد تن از ایشان سرمست به خاک افتادند» (استرآبادی، ۱۳٦۸: ۱۳۸و۱۳۹).

در این جنگ، پیش‌قراولان و سرداران ایل

قراچورلو متشکل از سه طایفهٔ مامیانلو و کرگرلو و سرورلو بودند و در رأس آنها محمدخان قراچورلو قرار داشت (مروی، ۱۳٦۹: ۱۷۱/۱). نجف‌سلطان قراچورلو نیز طلایه‌دار لشکر ایران بود و از طرف نادر، با سه‌هزار نفر از طوایف قراچورلوئی و مروی، به سپاه افغان حمله کرد. ذوالفقارخان و عمراصلان خان و امان‌الله‌خان و... که از سرداران افغان بودند، وقتی چنین دیدند، همگی راه فرار پیش گرفتند و به دارالسلطنه هرات رفتند و از آن طایفه، نزدیک بیست هزار نفر به قتل رسیدند (مروی، ۱۳٦۹: ۱۷۱/۱).

در ادامهٔ محاصرهٔ هرات، در اثر حملهٔ افغان‌ها به سپاه ایران، سلیم‌بیگ مروی کشته شد و نادر نجف سلطان را مؤاخذه کرد و فرماندهی سپاه را به محمدخان قراچورلو، یکی از بیگ‌زاده‌های ایل، سپرد. پس از آن، نادر محمدخان قراچورلو و پهلوان‌بیگ مروی را با سیصد نفر کُرد قراچورلو، به‌سرعت مأمر محاصرهٔ قلعهٔ هرات کرد (مروی، ۱۳٦۹: ۱۷٦/۱). سرانجام، مردم هرات ذوالفقارخان را از شهر راندند و در برابر حکومت الله‌یارخان، دست‌نشاندهٔ نادر، تسلیم شدند.

نادر در سال ۱۱٤٤ق/۱۷۳۱م، نجف‌سلطان و امام وردی‌خان سرورلو و علیقلی‌خان سرورلو را مأمور فتح فراه کرد. آنها در فراه، قوای حسین غلجائی را شکست سختی دادند و او را به سرحدات هند و افغان متواری کردند (استرآبادی، ۱۳٦۸: ۲۰۳تا۲۰۷). نادر در همین سال، علی‌رضابیگ سرورلو را به نیابت ایشیک‌آقاسی دیوان منصوب کرد. نادر پس از فارغ شدن از شورش طوایف ابدالی در هرات و غلجایی در فراه، در سال ۱۱٤٥ق/۱۷۳۲م دوباره به جانب مغرب حرکت کرد. قصد نادر آن بود که به‌سرعت، بغداد را محاصره کند و ارتباط احمدپاشا را با دربار عثمانی از جانب شمال، یعنی راه کرکوک و سلیمانیه و جنوب، یعنی راه بصره، قطع کند (شمیم، ۱۳۷۳: ۳۳و۳٤).

در محرم۱۱٤٦ق/۱۷۳۳م، نادر بغداد را محاصره کرد. محاصرهٔ بغداد طولانی‌مدت شد و ارتش عثمانی به فرماندهی توپال‌پاشا به‌سوی کرکوک پیش آمد. نادر از شنیدن این خبر یکه خورد؛ سپس دوازده‌هزار نفر از جنگجویان قراچورلو و کردهای مروی و ترک افشار را به سرکردگی محمدخان قراچورلو، شاهقلی بیگ قاجار، امام‌وردی‌خان افشار، خان‌علی‌خان گوگلان و غیره روانهٔ جنگ با ترکان کرد (مروی، ۱۳٦۹: ۲۸۷/۱). پیاده‌نظام کارآزمودهٔ عثمانی در آغاز کار موفق شد به ایرانیان شکست سختی دهد و این‌گونه، وضع نادر و قوای او را به مخاطره افکند (قدوسی، ۱۳۳۹: ۲۳۱). به همین علت نادر به‌سوی همدان عقب‌نشینی کرد.

نادر پس از سازماندهی مجدد سپاه خود، برای گرفتن انتقام از توپال‌عثمان‌پاشا، سردار عثمانی، در ۲۲ربیع‌الاول۱۱٤٦ق/۱۷۳۳م از همدان حرکت کرد. او در ۱٦جمادی‌الاول در قلعهٔ علمداران، در سه فرسنگی کرکوک، فرود آمد. به فرمان نادر، نخست کردهای خراسانی با عثمانی‌ها وارد جنگ شدند و صف آنها را درهم شکستند و داخل سنگر آنها شدند (گمنام، بی‌تا: ۱۷۲). استرآبادی نیز در این باره نوشته است: «اکراد قراچورلو... که دست به شمشیر تقلب آن گروه تازند و در آن خاک پرمغاک که از کثرت چاه و سوراخ حکم خانه زنبور داشت، به نیش سنان، لذت شهد زندگی را در کام ایشان تلخ سازند» (استرآبادی، ۱۳٦۸: ۲٦۰).

مروی نیز در وصف این جنگ چنین گفته است: «غازیان قراچورلو با بیست‌هزار کس از جنگجویان عثمانی کارزاری نمودند که بهرام خون‌آشام در فلک نیلگون‌فام، زبان تحسین و آفرین گشوده، مرحبامرحبا می‌گفت و صاحبقران زمان نیز از بالا و تپه‌ای مرتفع به آن دو سپاه می‌نمود و چند نفر یساولان به نزد سرکردگان فرستاد و هجوم غازیان

قزلباش اضافه می‌گردید و جمعیت سپاه شصت نفر با آن باقی نمانده بود که جمعی از نامداران قراچورلو رسیده، آن قد و قلیل را متفرقه ساخته و پراکنده گردانیدند» (مروی، ۱۳٦۹: ۳۳۱/۱).

در این نبرد، یکی از سپاهیان ترک گرایلی توپال عثمان‌پاشا را اسیر کرد و کشت. این شکست باعث شد احمدپاشا، با اختیارات ظاهری که دولت عثمانی به او داده بود، در باب واگذاری ولایات غربی و شمال‌غربی ایران، با نادر قراردادی موقتی امضاء کند (شمیم، ۱۳۷۳: ۳۵و۳٦).

در سال ۱۱٤۷ق/۱۷۳٤م، در دشت بغاوند، سپاه نادر و عبدالله‌پاشا در برابر هم صف‌آرایی کردند که به شکست عثمانی‌ها انجامید. محمدکاظم در گزارش این نبرد، از نجف‌سلطان قراچورلو در رأس ایل قراچورلو نام می‌برد (مروی، ۱۳٦۱: ٤۰۱/۱). استرآبادی نیز کوشش‌های آقاسی‌بیگ قراچورلو، ملقب به رستم ارتش ایران که عبدالله‌پاشا، سردار ترک، را اسیر کرد، این گونه توصیف می‌کند: «چند نفر او را شناخته، چنانکه عادت اوباش سپاه است به او درآویختند. پاشای ناتوان به هجوم کشاکش ایشان از اسب در غلطیده، سرِ سرکشش به سنگ آمده، نیم‌جان گشت. قراچورلو چون صید خود را نیم‌سمبل دید او را ذبح کرده، سرش را به نظر [نادر] رسانید و چون طالع‌اش در محافظت آن بزرگ ناسازگاری کرده بود، به نوازش کامل سرافرازی نیافت» (استرآبادی، ۱۳٦۸: ۳۳۱).

در تاریخ ۱۷صفر۱۱٤۷ق/۱۷۳۵م، برای گزارش چگونگی تسخیر ایروان و گنجه در زمستان ۱۱٤۷ق/۱۷۳۵م، از اردوی نادر نامه‌ای برای خوانین کُرد خراسان ازجمله شیدقلی‌خان شادلو (شهیدقلی خان)، حاکم ولایت آلاداغ، ارسال شد. در این نامه، کشته‌شدن عبدالله‌پاشا را به شخصی از جماعت قراچورلو ساکن در قراچه‌داغ آذربایجان نسبت داده‌اند (پیوست: سند شماره۲).

با کشته‌شدن سردار عثمانی، در میان عثمانی‌ها شکست قطعی افتاد و جنگ به پایان رسید و همگی تسلیم شدند. نیروهای عثمانی احمدپاشا را برای مذاکرهٔ صلح، نزد نادر فرستادند و عاقبت قرار شد در قفقازیه فقط قارص در تصرف عثمانی بماند. ایروان نیز تسلیم قوای ایران شد و تمام حکام و امرای داغستان فرمان نادر را گردن نهادند و فقط سرخای خان، در حوالی دربند، به حال عصیان باقی ماند (شمیم، ۱۳۷۳: ٤۱).

در همین سال، احمدسلطان کرگرلو مروی به حاکمیت فارس منصوب شد (استرآبادی، ۱۳٦۸: ۲۷۷). او هنگام شورش اعراب و مشایخ خوزستان و جنوب، با فوجی از قشون فارس و کردهای خراسانی که سه‌هزار کس بودند، آنها را شکست داد (استرآبادی، ۱۳٦۸: ۲۸٦).

نادر پس از بیرون‌راندن ترک‌ها و روس‌ها از سراسر ایران، سرکوب‌کردن شورش‌های داخلی افغان‌های غلجائی و ابدالی و قاجارهای استرآباد و نیز برگرداندن آرامش و امنیت به مردم مملکت، در حالی که مرزهای قطعی کشور به جز قندهار به حال طبیعی خود درآمده بود (شعبانی، ۱۳٦۹: ۸۵/۱)، در فکر دستیابی کامل به تاج‌وتخت بود؛ اما این هدف را حتی به بهترین و نزدیک‌ترین دوستان خود هم بروز نداد.

نادر در ۸رمضان۱۱٤۸ق/۱۷۳٦م وارد صحرای مغان شد. به فرمان نادر، به‌سرعت اعیان و اشراف و جمعی از روحانیان و حکام و رؤسای لشکر، از تمام ایالت‌ها و ولایت‌های ایران، به صحرای مغان احضار شدند (ملکم، ۱۳٦۲: ۱۵٦). نادر با بهره‌مندی از سرداران جنگجو و سلاح و پول (اوری، ۱۳۹۱: ۵۹/۷) و وفاداری کسانی که به طور عمده از ایلات و طوایف خراسان بودند، بر آن شد به نیت اساسی خود، یعنی شناسایی حکومتش در حکم تنها نمایندهٔ حقیقی مردم ایران، عمل کند (شعبانی، ۱۳٦۹: ۸۵/۱).

محمدکاظم مروی از نیت باطنی نادر ذکری به میان نمی‌آورد؛ اما مجموعهٔ عوامل موجود و اقدامات آینده نشان می‌دهد چنین تصمیمی با طبع پرماجرای نادر سازگار نیست و در عرف سیاسی هم نمی‌تواند پذیرفته‌شده باشد. نادر به‌خوبی می‌دید سلالهٔ صفوی قدرت واقعی را از دست داده است و در میان بیشترِ بزرگان فئودال نیز اعتبار و حیثیتی ندارد (پیکو لوسکایا، ۱۳۵۳: ٦۰۰).

آنگاه که نمایندگان تمام طبقه‌ها و گروه‌های اجتماعی در دشت مغان حضور یافتند، نادر به وسیله سه تن از معتمدان خود، به نام‌های تهماسب‌قلی‌خان جلایر و احمدخان کرد مروی از ایل قراچورلو و حسن‌علی‌خان معیرالممالک، پیام فرستاد: «صاحبقران زمان می‌فرماید که ارادهٔ آن داریم که به خراسان رفته در کلات سکنی نموده و دست از شورش و لشکرکشی برداشته، به عبادت درگاه صمدیت اشتغال داریم و پادشاه تهماسب است و هرکس خواهش سلطنت آن دارد، عرض نماید که از آن قرار معمول و مرعی داریم و آن را هم نخواسته باشید. هر کس از اولاد و احفاد صفویه را خواسته، بگویید که آن را پادشاه نماییم» (مروی، ۱۳٦۹: ٤٥۳/۲).

از حق نگذریم، تا اینجا آنها سخنان مطابق به واقع بر زبان می‌راندند و اقدامات آنها در بیدارکردن و جدال مردم تأثیری بسزا داشت (شعبانی، ۱۳٦۹: ۸٦/۱). نادر زمینه را چنان آماده کرده بود که به قول لکهارت: «... تمامی عرض کردند که مارا پادشاهی و صاحب‌اختیاری بدون آن حضرت نمی‌شاید» (لکهارت، ۱۳۵۷: ۱٤٤).

اینکه شرکت‌کنندگان در شورای دشت مغان چاره‌ای جز انتخاب نادر نداشتند، موضوعی است که بیشترِ تاریخ‌نویسان معاصر نادر به آن اشاره کرده‌اند. مروی می‌نویسد: «سرکردگان عظام زبان به مدح و ثنای آن خسروی عالم‌گیر گشوده، می‌گفتند ما را قبله و کعبه‌ای به جز تو نمی‌باشد و به غیر از تو پیروی دیگری نخواهیم کرد و در خدمت تو جانبازی‌ها کرده‌ایم و مال و دولت خود را فدای شاهراه تو نموده‌ایم و اراده آن نیز داریم که بعدالیوم سربلندی‌ها نموده، رتبه امتیاز حاصل نماییم» (مروی، ۱۳٦۹: ٤٥٥/۲).

سرانجام با پافشاری نمایندگان ایران در مجلس مغان، در این باره عهدنامه‌ای مفصل[۵] تنظیم شد و سپس مهر و امضا شد که پادشاهی از این پس به نادرشاه و فرزندان او پشت‌به‌پشت برسد و مردم از آن روی‌گردان نشوند (توحدی، ۱۳۸٤: ٦٥٦).

قسمتی از این سند بسیار گران‌بها را که به عهدنامهٔ دشت مغان نیز معروف است، موریانه خورده و از بین رفته است؛ اما علاوه‌بر لکهارت، قدوسی، فلسفی، میرنیا و... آن را چاپ کرده‌اند.[٦] در متن سند، نام ٤٦ تن از امرا و بزرگان ایران به چشم می‌خورد که به طور عمده از کُردها و ترک‌های خراسان بودند: مُهر حسن‌بیگ، وکیل قراچورلو، و میرزاغلام، کلانتر آشخانه، در زیر این عهدنامه، موقعیت و حمایت ایل قراچورلو را از تأسیس سلسلهٔ افشاریه نشان می‌دهد (قدوسی، ۱۳۳۹: ۳۰۲تا۳۰۷؛ میرنیا، ۱۳٦۹: ۸۳تا۸۸ ؛ توحدی، ۱۳۸٤: ٦٥۸تا٦٦۱).

در سال ۱۱٤۹ق/۱۷۳٦م، لزگی‌ها در داغستان شورش کردند و مهدی‌خان افشار، حاکم آنجا، را کشتند (قدوسی، ۱۳۳۹: ۲۵۹). نادرشاه نجف‌سلطان قراچورلو را به حکومت دربند تعیین کرد تا شورش را بخواباند (آقاباکیخانوف، ۱۳۸۳: ۱۷۱). او در جنگی که با لزگی‌ها کرد، آنها را شکست داد و مرادسلطان، رهبر شورشیان، را دستگیر کرد و نزد نادر فرستاد (قدوسی، ۱۳۳۹: ۲۵۹).

در همین سال، نادرشاه پیش از حمله به هند علی قلی‌خان سرورلو، بیگلربیگی شیروان، را مأمور دربند کرد (استرآبادی، ۱۳٦۸: ۳٤۰). در ۹ذی‌حجه نیز محمدعلی‌بیگ سرورلو، نایب ایشک‌آقاسی، را با

جمعی برای تنبیه اشرار بلوچ و بلوچیه شورابیک روانه کرد؛ چون این اشرار درصدد شورش بودند. محمدعلی‌بیگ سرورلو پس از کشتن پیرمحمدخان و فرستادن سرش نزد نادرشاه، به اردوی او ملحق شد (مروی، ۱۳٦۹: ۵۲۹/۲).

در سال ۱۱۵۱ق/۱۷۳۹م در جنگ کرنال، بین سپاه ایران و هندوستان، آرایش جنگی ارتش ایران در چهار ستون بود که ستون چهارم، گارد شاهی و کوهستانی‌های کلات و کُردهای خراسان بودند (قدوسی، ۱۳۳۹: ۱٤۳و۱٤٤). در این جنگ، کُردهای قراچورلو باعث پیروزی ارتش ایران در برابر هندیان شدند. مروی در این باره می‌نویسد: «شهبازبیگ قراچورلو، به یک تیر نیزه از بالای فیل [سعادت‌خان فرمانده ارتش هند] سرنگونش ساخته و می‌خواسته که به نیزه دیگر کارش را تمام کند که شخصی از هندویان گفت که این سعادت‌خان است» (مروی، ۱۳۳۹: ۷۲٦/۲).

سعادت‌خان به ضرب نیزهٔ شهبازبیگ قراچورلو از پای درآمد و دست‌وپابسته به خدمت نادرشاه آورده شد. پس از این رخدادها، تکلیف عرصهٔ رزم مشخص شده و نادر پیروزی کامل به دست آورده بود (گمنام، بی‌تا: ۲۰۱و۲۰۲). پس از ورود سپاه ایران به دهلی، نادرشاه در فتح‌نامهٔ هندوستان که از هند برای پسرش رضاقلی‌میرزا نایب‌السلطنه فرستاد، از نقش شهبازبیگ و دیگر سرداران خراسانی و ایرانی در پیروزی ارتش ایران نام برد (گمنام، بی‌تا: ۱۱۱).

نادرشاه در سال ۱۱۵۳ق/۱۷٤۰م، امام‌قلی‌بیگ سرورلو را مأمور دفع سپاه ایلبارس‌خان ازبک کرد (مروی، ۱۳٦۹: ٦۳٤/۲) و امام‌وردی‌خان سرورلو نیز با سه‌هزار سپاه خراسانی مأمور سرکوبی بلوچ‌های بنادر جنوبی شد و در مقام فرمانده میمنهٔ ارتش ایران نقش‌آفرینی کرد (مروی، ۱۳٦۹: ۲، ٦۸٤و٦۸۵). در همین سال، محمدرضاخان کرگرلو، حاکم شهر مرو، از مقام خود عزل شد (قدوسی، ۱۳۳۹: ۱۹۷). در نبرد سال ۱۱۵۸ق/۱۷٤۵م، بین ایران و عثمانی در شمال غربی ایران، یکی از سرداران قراچورلو نیز عبدالله‌پاشا چته‌جی را کشت (مروی، ۱۳٦۹: ۱۰٦٦/۳). همین امر باعث شد دربار عثمانی که آخرین قوای خود را به مقابلهٔ نادر فرستاده و فایده‌ای از آن نبرده بود به عقد مصالحه راضی شود (شمیم، ۱۳۷۳: ۸٦تا۸۹).

در سال ۱۱۵۹ق/۱۷٤٦م، پس از ورود مالیات بگیران به ایالت فارس، هرج‌ومرج بر این ایالت حکم فرما شد (اشرافیان، ۱۳۵٦: ۲۱۱). نادر پس از اطلاع از این موضوع، محمدخان قراچورلو را که در نواحی کرمانشاهان سردار و صاحب‌اختیار عربستان بود، مأمور کرد با دوازده‌هزار نفر از سپاهش عازم فارس شود و قلیچ‌خان گنجلو، سردستهٔ شورشیان، را گوشمالی دهد (مروی، ۱۳٦۹: ۱۱۷۵/۳). به گفتهٔ محمدکاظم: «عساکر فارس متفرق گشتند و حسب‌العمر، حکومت شیراز را به‌عهدهٔ محمدخان قراچورلو مقرر [فرمود]» (مروی، ۱۳٦۹: ۱۱۷۸/۳).

با مرگ نادرشاه در سال ۱۱٦۰ق/۱۷٤۷م، اقبال قراچورلوها به‌جای درخشش، به خاموشی گرایید. از نظر سیاسی، آنها رفته‌رفته موقعیت خود را از دست دادند و دیگر موفق نشدند موجودیت و موقعیت خود را حفظ کنند؛ پس در ولایت‌های خراسان و ایران پراکنده شدند (قراچورلو، ۱۳٦۸: ۲).

نتیجه

بررسی مجموعهٔ منابع، پژوهش‌ها و نیز اسناد تاریخی عصر افشاریه نشان‌دهندهٔ این واقعیت است که ایلات و طوایف متعدد خراسان در تشکیل و سپس تحکیم حکومت افشاریه نقش‌اساسی داشته‌اند. در میان این ایلات و طوایف، ایل قراچورلو در حکم یکی از ایلات پنج‌گانهٔ کُردهای خراسان، در زمرهٔ متحدان اصلی نادرشاه بود و همواره در لشکرکشی‌ها و جنگ‌های او با عثمانی، هندوستان و قفقازیه نقش

پیش‌قراول داشت.

کردهای قراچورلو در شکست ملک‌محمود سیستانی در مشهد، افغان‌های ابدالی در هرات و نبردهای چهارگانهٔ نادر با اشرف افغان، جنگ‌های سه گانه با عثمانی‌ها و نیز در لشکرکشی نادر به هندوستان و داغستان با همراهی هزاران نفر نیروی آمادهٔ خود، حضور فعال داشتند. علاوه بر این، ایل قراچورلو در سرکوبی محمدتقی‌خان شیرازی در فارس، لزگی‌ها در داغستان و پیرمحمدخان در بلوچستان، نقش نمایانی ایفا کرد. نجف‌سلطان، محمدخان، محمدرضاخان، آقاسی‌بیگ، شهبازبیگ، احمدخان، سلیم‌بیگ، پهلون‌بیگ، علی‌رضابیگ، علی قلی‌بیگ و امام‌قلی‌بیگ که همگی در زمرهٔ مهم‌ترین صاحب‌منصبان و متحدان نادر بودند، از ایل قراچورلو بودند. نادر نیز در برابر این همکاری‌های ایل قراچورلو، حکومت مناطقی را به آنها واگذار کرد. نادر دربند قفقاز را به نجف‌سلطان قراچورلو، سرداری و صاحب‌اختیارات عربستان را به محمدخان قراچورلو، وکیلی ایل را به حسن‌بیگ قراچورلو، نایب ایشیک‌آقاسی دیوان را به علی‌رضابیگ سرورلو، بیگلربیگی‌شیروان را به علی‌قلی‌خان سرورلو و حاکمیت فارس را به احمدسلطان کرگرلو، از سران این ایل، سپرد. امروزه گروه‌هایی از کُردهای قراچورلو در مناطقی همچون گرجستان و آذربایجان حضور دارند که در نتیجهٔ سیاست‌های نادر، در این مناطق اسکان داده شده بودند.

پی‌نوشت

۱. ایل (Clan): در جامعهٔ عشایری ایران، ایل عبارت است از اتحادیه‌ای سیاسی متشکل از تیره‌ها و طایفه‌های عشایری که به اتکای وابستگی‌های خویشاوندی، نسبی، سببی و آرمانی یا در برههٔ زمانی خاص، بنا به مصالح و ضرورت‌های سیاسی و اجتماعی با هم متحد می‌شوند و تشکیل یک ایل را می‌دهند. به طور معمول، ایلات سرزمین و قلمرو ایلی خاص خود را دارند و با رهبری و مدیریت شخصی در سمت ایلخان یا ایل‌بیگی اداره می‌شوند (آشتی، ۱۳٦٦: ۱۳و۱٤).

۲. طایفه (Tribe): در جامعهٔ عشایری ایران، طایفه عبارت از یک واحد اجتماعی‌سیاسی متشکل از چند تیره عشایر (در عربی حموله). در سلسله‌مراتب رده‌های ایلی، طایفه مهم‌ترین و مشخص‌ترین رده به شمار می‌رود. در سلسله‌مراتب اجتماعی عشایر ایران، بیشترِ طوایف بین ایل و تیره (حموله) قرار می گیرند؛ اما طوایفی نیز وجود دارند که به هیچ ایلی وابسته نیستند و طایفه مستقل نامیده می‌شوند. طایفه یک سازمان اجتماعی‌سیاسی دارای ساختار رده‌بندی است. آنان ممکن است یک‌جانشین، کوچندهٔ کامل یا نیمه کوچنده باشند. هر طایفه چنانچه سازمان سیاسی و اجتماعی خود را حفظ کند، کوچنده یا ساکن باشد، فرقی نمی‌کند و باز هم «طایفه» محسوب می‌شود. طایفه در اصل زیرمجموعهٔ ایل است که اعضای آن در بیشتر مواقع با هم خویشاوندی دور یا نزدیک دارند و در چند نسل پیش به نیای مشترک می‌رسند (تکمیل همایون، ۱۳۸۸: ۸تا۱۵).

۳. طایفه‌های بیست‌وهشت‌گانهٔ ایل قراچورلو عبارت بودند از: «آتمیانلو، آن‌کیچکلو، برازانلو، بکرانلو، جان‌بوداغی، جوزک، چخماقلو، حسین‌کلو، خان‌بوداغی، داشکانلو، دوگورانلو، زیانلو، سرورلو، سورکانلو، شاهبازلو، شیرو، قارصانلو، قره‌موصلو، قوروچانلو، کرگرلو، کاشانکی، مامیانلو، ملورانلو، موصللو، مهمانکی و هورانلو» (رحمتی، ۱۳۹٦: ۲۳۷/۲).

٤. گرمسار امروزی (توحدی ، ۱۳۸٤: ۳۷۹).

۵. پس از آنکه ارادهٔ جمع بر انتخاب نادر تعلق گرفت، او به شرط تحقق‌یافتن اصول زیر این مسئولیت را پذیرفت: ۱. اینکه ایرانی‌ها اعمال ربّ و

رفض را که اسماعیل اول اعلام کرده بود، ترک کنند؛ ۲. اینکه ایرانی‌ها با پیروی از تعالیم امام جعفرصادق(ع) آیین جعفری را در حکم رکن پنجم اسلام بپذیرند؛ ۳. ایرانی‌ها از طرفداری خاندان صفوی دست بردارند و هیچ‌یک از فرزندان آن خاندان را پناه ندهند والا مال و جان آنها در اختیار سلطان خواهد بود؛ ٤. سلطنت در خاندان نادر موروثی باشد (استرآبادی، ۱۳٦۸: ۳٤۸تا۳۵۰؛ شعبانی، ۱۳٦۹: ۸۷/۱و۸۸).

۷. این سند متعلق به محمد دانش‌بزرگ‌نیا بود که به موجب تصویب هیئت دولت، آن را از ایشان خریدند و به موزه ایران باستان تحویل دادند و در حال حاضر در موزه ایران باستان نگهداری می‌شود (توحدی، ۱۳۸٤: ٦۵۸).

پیوست

الف. شکل‌ها

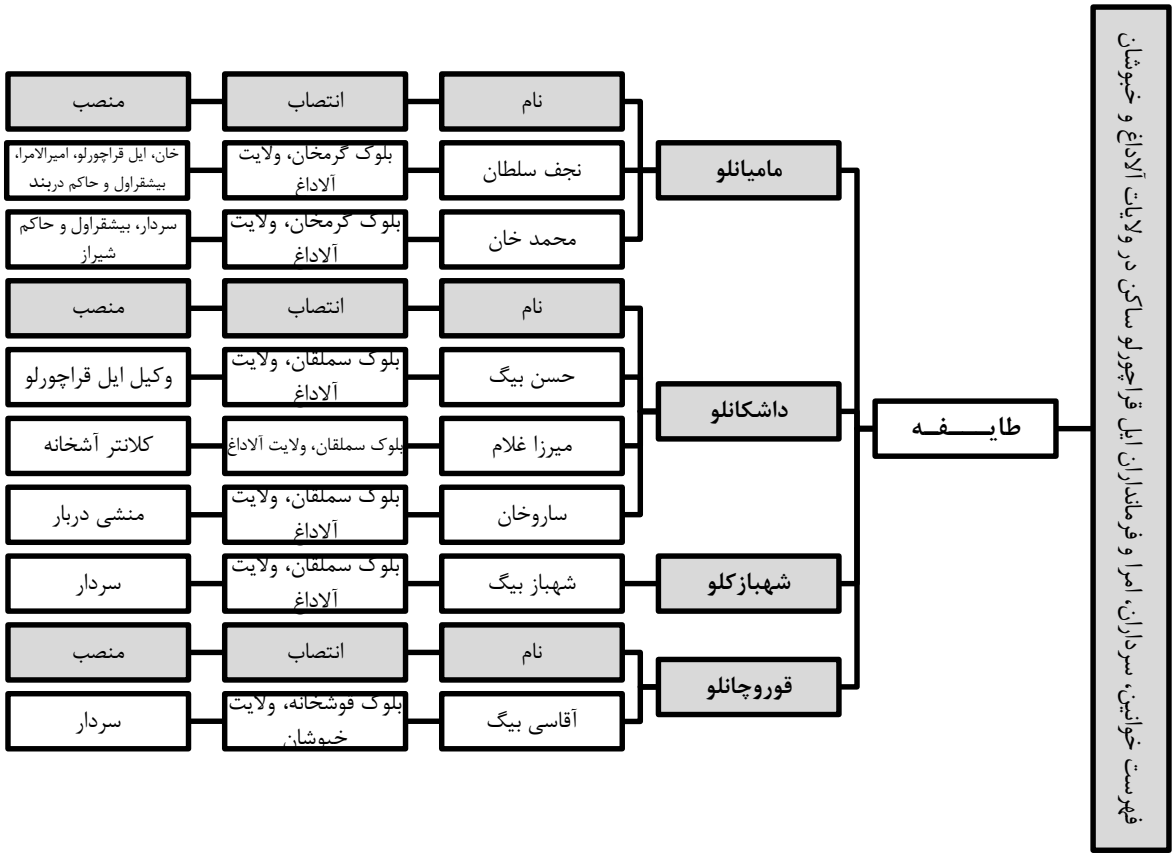

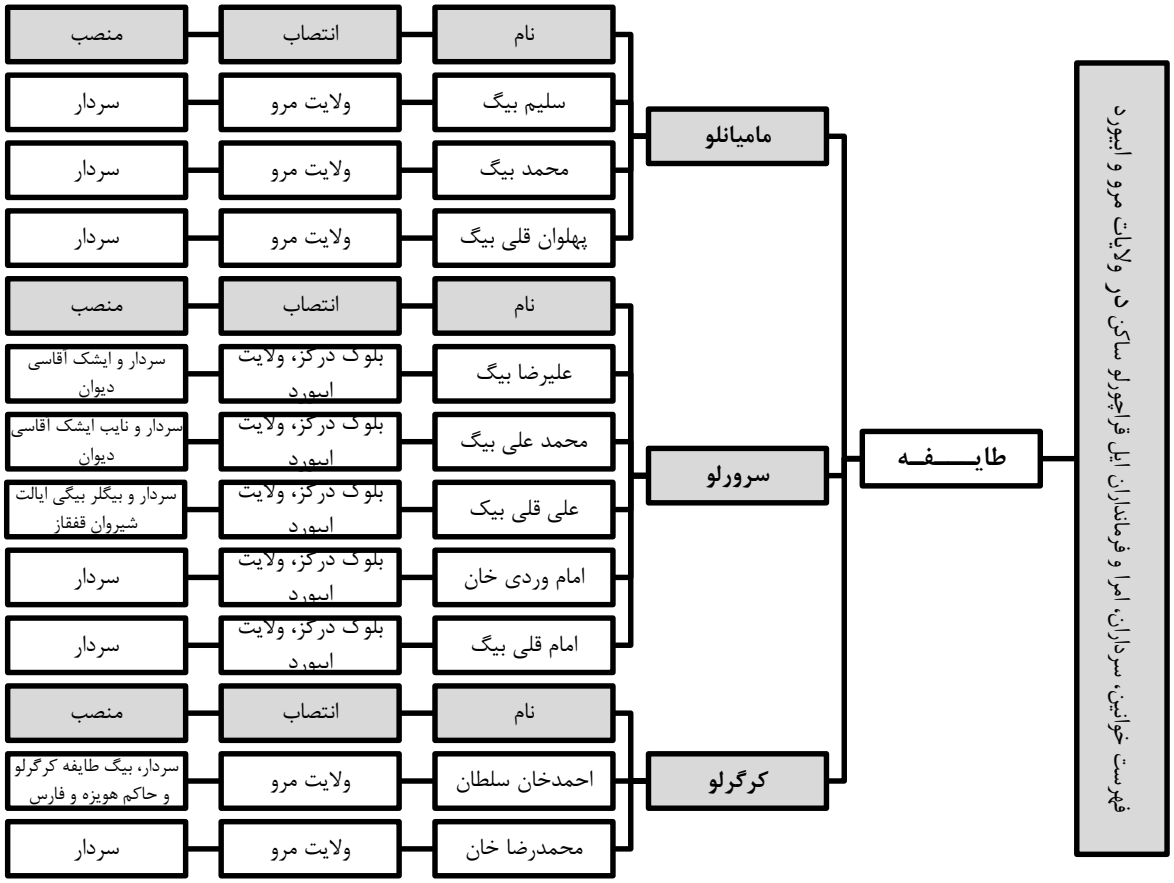

شکل ۱: فهرست خان‌ها، سرداران، امرا و فرمانداران ایل قراچورلو

شکل۲: قلمرو ایران در عصر نادرشاه

شکل۳: موقعیت و پراکندگی ایل قراچورلو در خراسان عصر افشار

ب. سندها

قراچورلو در ولایت گرایلی (آلاداغ بعدی) در اواخر عصر صفویه

سند شماره۱: موقعیت و استقرار کردهای

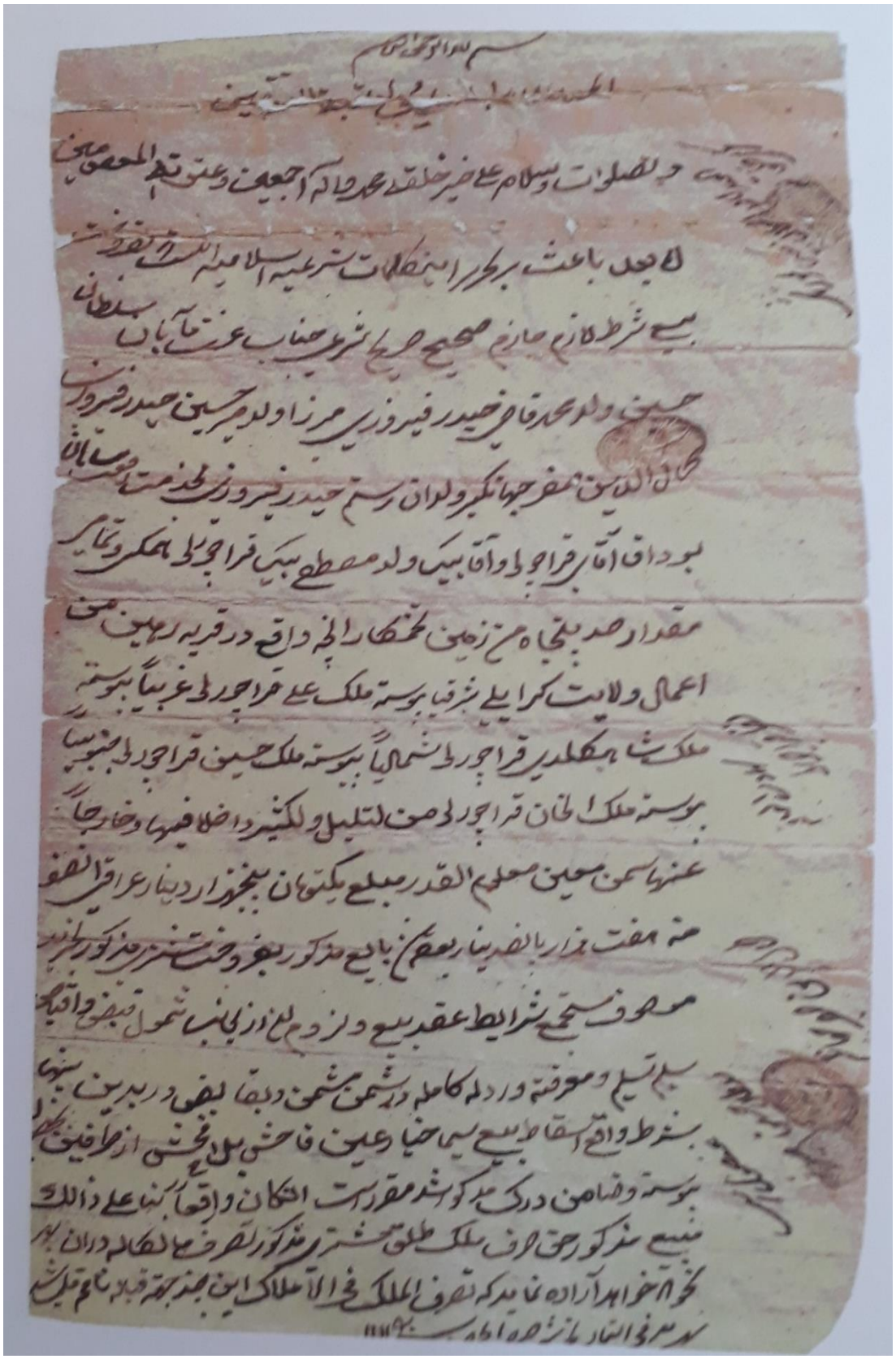

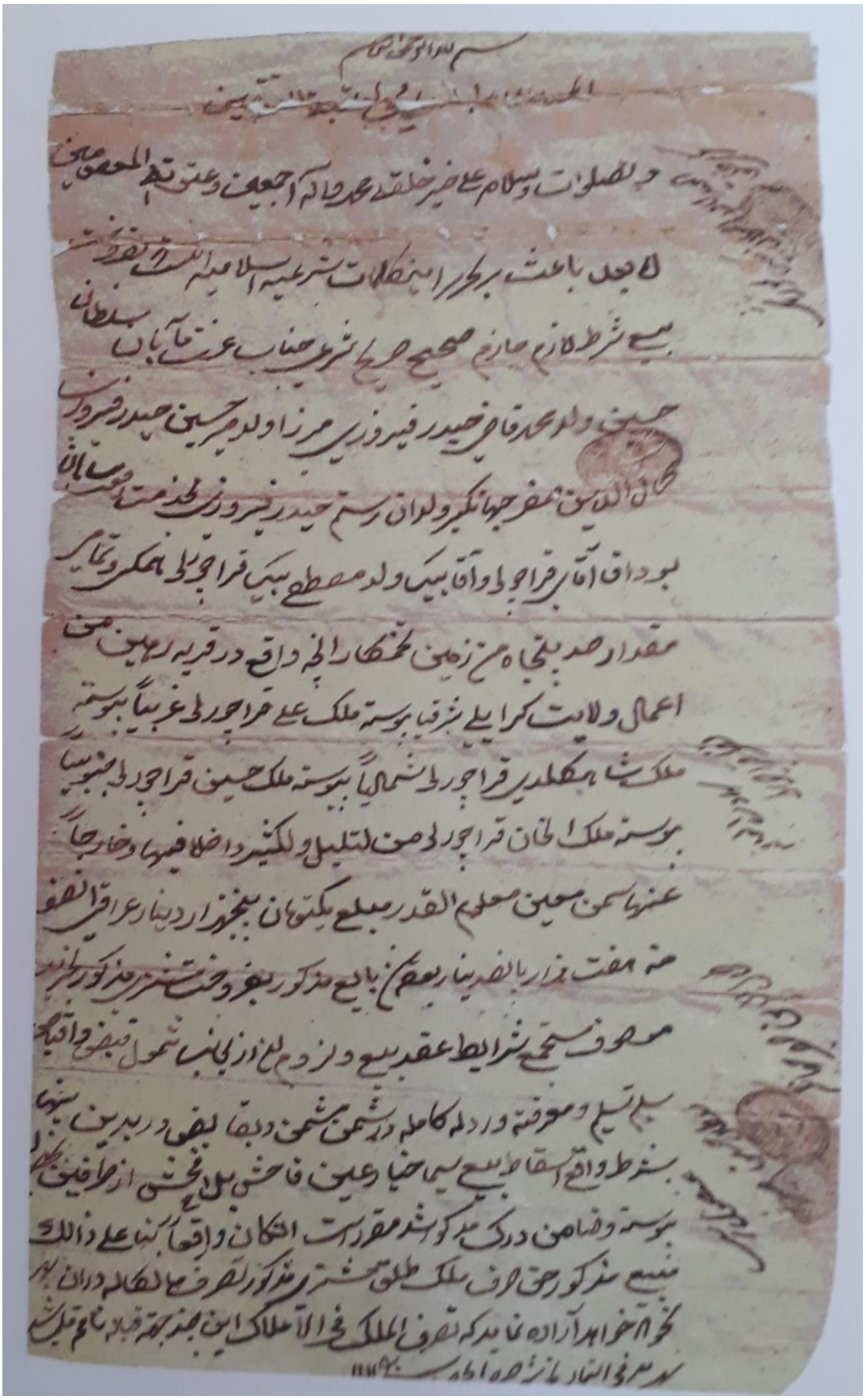

برگرفته از کتاب فرهنگ قومی و جغرافیایی شهرها و آبادی‌های خراسان شمالی (رحمتی، ۱۳۹٤: ٤۰٦).

«بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله [سه کلمه ناخوانا] المتقین

بعد از صلوات و سلام علی خیر خلقه محمد و آل اجمعین و عترته المعصومین اما بعد باعث بر تحریر این کلمات شرعیه الاسلامیه این است که بفروخت بیع شرط لازم جازم صحیح صریح شرعی جناب عفت مآبان سلطان‌حسین ولد محمدقاضی حیدر فیروزی، میرزاولد میرحسین حیدرفیروزی، کمال‌الدین، صفر، جهانگیر ولدان رستم حیدر فیروزی به خدمت رفعت پناهان بوداق آقای قراچورلو و آقابیگ ولد مصطفی‌بیگ قراچورلو همگی و تمامی مقدار صدوپنجاه من زمین تخم‌کار آنچه واقع در قریه رهین (رئین)* من اعمال ولایت گرایلی شرقیاً پیوسته [به] ملک‌حسین قراچورلو جنوباً پیوسته [به] ملک آل خان قراچورلو من القلیل و الکثیر و اخلافی‌ها و خارجاً عنها به سمن معین معلوم‌القدر مبلغ یک تومان پنج‌هزار دینار عراقی النصف فی هفت‌هزاروپانصد دینار بوده که بابع مذکور بفروخت به مشتری مذکور بخرید موصوف مستجع شرایط عقد بیع و لزوم [یک کلمه ناخوانا] از جانب مشمول قبض و اقباض تسلیم و تسلم و معرفه ورد [یک کلمه ناخوانا] کامله در سمن مسمن و بقایض در بدین بنها به شرط اسقاط بیع سیما خیا و عین فاحش بل افحش از طرفین [یک کلمه ناخوانا] پیوسته و ضامن درک مذکور شد مقرر است اتکان واقعاً بنا علی‌ذلک بیع مذکور حق تصرف ملک طلق مشتری مذکور تصرف مالکانه در آن بخواهد، خواهد اراده نماید که تصرف‌الملک فی الاملاک این چند جهه قباله نامه قلمی شد.شهرمعرفی اسناد ششم صفر ماه سنه ۱۱۱۱ [قمری]

در روی سند چهار مهر کوچک بیضی‌شکل وجود دارد که خوانا نیست و نام‌های سلطان حسین فیروزی، کمال‌الدین، صفر، جهانگیر فیروزی، نظر قراچورلو و تمورتاش[۲] که به‌احتمال به نویسندهٔ قباله ذکرشده مربوط است، نوشته شده است».

سند شماره۲: نامه‌ای از نقش آقاسی‌بیگ کُرد قراچورلو در قتل عبدالله‌پاشا، سردار عثمانی، به شیدقلی‌سلطان شادلو و حسین‌خان‌بیگ و فتحعلی‌خان در صفر ۱۱٤۷قمری.

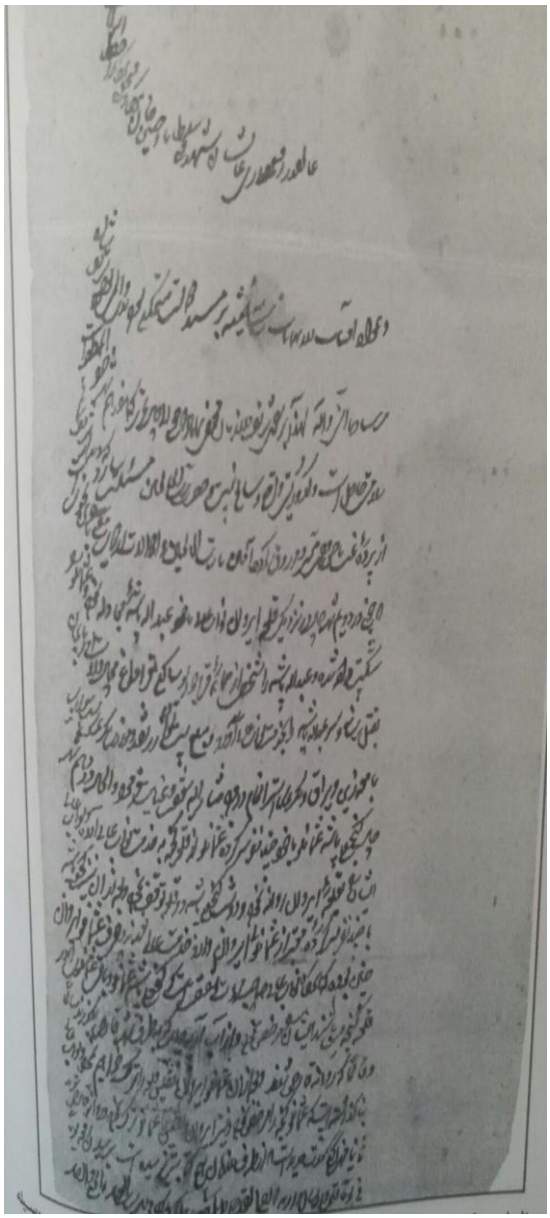

*.Reyin: نام یکی از روستاهای بخش مرکزی شهرستان بجنورد است (رحمتی، ۱۳۹٤: ۲۱۷).

۲.Tamortash : نام یکی از طوایف مستقل ترک ساکن در شهرستان بجنورد است (رحمتی، ۱۳۹٦: ۹۱/۱).

برگرفته از کتاب نادر صاحبقران، نادرشاه بر مبنای اسناد خطی (توحدی، ۱۳۸٤: ۱۰۵۲).

«علیقدر، رفیع مقداری عالیشان شهدقلی (شیدقلی) سلطان و حسین خان بیگ و فتحعلی بیگ را حفظه الله تعالی و نمودار آفتاب بلا نهایات (؟) همیشه بر مسند دولت مستحکم بوده... و آله، لهذا بر... مخفی نماند که چون الی حال تحریر که هفدهم شهر صفرالمظفر است. سلامتی حاصل است و کدورتی واقع و سانح نیست و حضرت رب‌العالمین (را) مسالت دارد که دیدار بزودی‌ها از پرده... گردد. امین یا ربّ‌العالمین و احوالات اردوی معلی بای نحوی اینست که چون در دویم شهر جاری در نزدیکی قلعه ایروان [نادر] با خود عبدالله‌پاشا مجادله نمود و عثمانلو را شکست داده شده و عبدالله‌پاشه را شخصی از جماعت قراچورلو ساکن قراچه‌داغ محال ولایت آذربایجان به قتل رساند و سر عبدالله‌پاشا را به خدمت نواب عالی آورد و مبلغ بیست تومان زر نقد و موازی یک رأس اسب سواری با همه زین و یراق و یک رأس استر انعام در وجهه مشارٌالیه شفقت و عنایت فرمود و الحال در دهم شهر جاری گنجعلی پاشه عثمانلو با خود چند نفر سرکرده، عثمانلو از قلعه گنجه به خدمت نواب عالی آورده و نواب عالی ایشان را به قلعه ایروان روانه نمود و دو شب گنجعلی‌پاشه در قلعه توقف نمود و بعد از آن نیز گنجعلی‌پاشا با چند نفر سرکرده معتبر از عثمانلوی ایروان وارد خدمت عالی شدن و حرف عثمانلو ایروان چنین بود که هر گاه نواب عالی صاحب مروت و شفقت این است که گنجعلی‌پاشه عثمانلو و باقی عثمانلوئی که در قلعه گنجه می‌باشند، ایشان را مرخص نموده و از آب آرپه چای که به طرف شهر قارص بگذرند سالماً و غانماً که روانه قارص شوند و بعد از آن عثمانلو ایروان و تفلیس قلعه را ترک خواهیم نمود و نواب عالی بنا گذاشته است که عثمانلو گنجه را مرخص نموده و نیز ایروان و تفلیس را عثمانلو ترک نموده و روانه قارص شوند. ثانیاً... مدت مدید است که از طرف ملازمان هیچ کتابتی نرسیده است. برسیدند... بر یوماً فی یوماً قلمی و ارسالی دارند که... خاطر گردد. باقی... بکام...».

در پشت سند دو مهر کوچک مربع وجود دارد که خوانا نیست و به‌احتمال به نویسنده و شخص صاحب مقام دیگری مربوط است. در گوشه سند نوشته شده است، هر چقدر بفرستید گله نباشد.

کتابنامه

الف. کتاب‌های فارسی

۱. آشتی، نصرالله، (۱۳٦٦)، *ساختار سازمان ایلات و شیوهٔ معیشت عشایر آذربایجان غربی*، ارومیه: انزلی.

۲. آقاباکیخانوف، عباسقلی، (۱۳۸۳)، *گلستان ارم*، ویراستاری عبدالکریم علیزاده، تهران: ققنوس.

۳. استرآبادی، میرزامهدی‌خان، (۱۳٦۸)، *جهانگشای نادری*، تهران: دنیای کتاب.

٤. اشرافیان، ک. ز و آرونوا، م. ر، (۱۳۵٦)، *دولت نادرشاه افشار*، ترجمهٔ حمید امین، تهران: شبگیر.

۵. اعتمادالسلطنه، محمدحسن‌خان، (۱۳۷۳)، *مطلع‌الشمس*، به اهتمام تیمور برهان لیمودهی، ج۱، تهران: بنیاد موقوفات افشار.

٦. اوری، پیتر، گاوین هامبلی و چارلز ملویل، (۱۳۹۱)، *تاریخ ایران کمبریج از نادرشاه تا زندیه*، ترجمهٔ تیمور قادری، ج۷، تهران: مهتاب.

۷. بامداد، مهدی، (۱۳۷۱)، *شرح‌حال رجال ایران در قرون ۱۲و۱۳و۱٤هجری، ج۱و٦*، تهران: زوار.

۸. پیکولوسکایا، ن.و و دیگران، (۱۳۵۳)، *تاریخ ایران، از دوران باستان تا سدهٔ هیجدهم میلادی*، ترجمهٔ کریم کشاورز، تهران: پیام.

۹. توحدی، کلیم‌الله، (۱۳۷۱)، *حرکت تاریخی کرد به خراسان در دفاع از استقلال ایران، ج۱*، مشهد: دانشگاه مشهد.

۱۰. ----------، (۱۳۸٤)، *نادر صاحبقران*، سنندج: ژیار.

۱۱. رحمتی، علی، (۱۳۹٤)، *فرهنگ قومی و جغرافیایی شهرها و آبادی‌های خراسان شمالی*، بجنورد: بیژن یورد.

۱۲. ----------، (۱۳۹٦)، *بررسی و شناخت ایلات و طوایف تات، ترک، ترکمن و متفرقه در خراسان شمالی*، ج۱، بجنورد: بیژن یورد.

۱۳. روشنی زعفرانلو، قدرت‌الله، (۱۳۸۱)، مجموعه مقالات تاریخی، اجتماعی، ادبی، جغرافیایی: «طوایف کرد خراسان»، زیرنظر سیدمحمد دبیرسیاقی، *اشراقی‌نامه*، قزوین: حدیث امروز.

۱٤. --------، (۱۳۹٦)، *بررسی و شناخت ایلات و طوایف کرد در خراسان*، ج۲، بجنورد: بیژن یورد.

۱۵. شعبانی، رضا، (۱۳٦۹)، *تاریخ اجتماعی ایران در عصر افشاریه، ج۱*، تهران: نوین.

۱٦. شمیم، علی‌اصغر، (۱۳۷۳)، *از نادر تا کودتای رضاخان میرپنج*، تهران: مدبر.

۱۷. قدوسی، محمدحسین، (۱۳۳۹)، *نادرنامه*، مشهد: چاپخانه مشهد.

۱۸. کرزن، جرج. ن، (۱۳۷۳)، *ایران و قضیه ایران*، ترجمهٔ *غلامعلی وحید مازندرانی، ج۱*، تهران: علمی و فرهنگی.

۱۹. گمنام، (بی‌تا)، *حدیث نادرشاهی*، تصحیح، تحشیه و تعلیقات از رضا شعبانی، تهران: دانشگاه ملی ایران.

۲۰. لکهارت، لارنس، (۱۳۵۷)، *تاریخ نادرشاه*، ترجمهٔ‌مشفق همدانی، تهران: امیرکبیر.

۲۱. ----------، (۱۳٦٤)، *انقراض سلسلهٔ صفویه و ایام استیلای افاغنه در ایران*، ترجمهٔ مصطفی‌قلی عماد، تهران: مروارید.

۲۲. متولی حقیقی، یوسف، (۱۳۸۷)، *خراسان شمالی*، مشهد: آهنگ قلم.

۲۳. مروی، محمدکاظم، (۱۳٦۹)، *عالم‌آرای نادری*، تصحیح محمدامین ریاحی، ج۱و۳، تهران: علم.

۲٤. ملکم، سرجان، (۱۳٦۲)، *تاریخ ایران*، ترجمهٔ میرزااسماعیل حیرت، تهران: فرهنگسرا.

۲۵. میرنیا، سیدعلی، (۱۳٦۹)، *ایلها و طایفه‌های عشایری خراسان*، مشهد: نسل دانش.

۲٦. ییت چارلز ادوارد، (۱۳٦۵)، *سفرنامه خراسان و سیستان*، ترجمهٔ قدرت‌الله روشنی و مهرداد رهبری، تهران: یزدان.

ب. مقاله

۲۷. متولی حقیقی، یوسف، (۱۳۹۰)، «تأملی پیرامون علل و چگونگی مهاجرت کردها به خراسان»، ماهنامهٔ مهاباد، س۱۱، ش۱۲٤، ص٤۳.

۲۸. تکمیل همایون، ناصر و علی بلوک‌باشی، (۱۳۸۸)، «تاریخ‌نگاری ایلات و عشایر»، مجله کتاب ماه تاریخ و جغرافیا، ش۱٤۲، ص۸تا۱۵.

ج. پایان‌نامه

۲۹. رحمتی، علی، (۱۳۷۹)، «نقش ایلات و طوایف بجنورد در دفاع از استقلال ایران»، پایان‌نامهٔ کارشناسی‌ارشد، رشته تاریخ دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.

د. نسخه خطی

۳۰. قراچورلو، خانلرخان، (۱۳٦۸)، «ایل من قراچورلو»، چاپ‌نشده، کتابخانهٔ شخصی خانلرخان قراچورلو.

ه. اسناد

۳۱. سند ش۱، سال۱۱۱۱ق، کتابخانهٔ شخصی

علی رحمتی.

۳۲. ســـند ش۲، س۱۱٤۷ق، کتابخانـــهٔ شخصـــی کلیم‌الله توحدی.

و. منابع لاتین

33. D'ALLEMAGNE, H. R, (1911), *Du Khorassan au pays des BackhtiarisTroismoisdevoyageenperse*, Paris: Hachette.

34. FRASER, J. B, (1825), *Narrative of a Journey into Khorassanin the year 1821 and 1822*, London.